

Agustín Bertomeu Salazar

RAMON CODINA

A mitjan segle passat la creació musical, a l'Estat, transcurria dins una estètica prebèl·lica, academicista, tardorromàntica i nacionalista amb incorporacions armòniques (atonalitat, politonalitat), instrumentals contrapuntístiques i rítmiques certament originals i meritòries. La primera obra de caire politonal que va accedir al públic de Mallorca d'autor no estranger va ser la *Sinfonietta* d'Agustín Bertomeu. A Formentor, aquest mateix compositor i al si de JJ. MM. en la celebració del seu XVII Congrés Internacional va organitzar i animar un dels primers intents on compositors de diferents nacionalitats varen reflexionar sobre les noves tendències amb la voluntat de trobar solucions tècniques a les necessitats expressives.

Agustín Bertomeu va néixer a Rafal (Alacant) l'any 1929. Va rebre del seu pare les primeres lliçons de música que va continuar amb mestres del seu entorn familiar. Al 1949 es traslladà a Madrid on va perfeccionar l'harmonia i tot seguit, contrapunt, fuga, instrumentació i anàlisi (de Bach a Reger) amb Tomás Blanco, composició amb Conrado del Campo i Julio Gómez i direcció d'orquestra amb Pérez Casas, i al 1955 va ingressar a l'Armada com a Director de Música. Això el va dur a Palma de Mallorca on va arribar el dilluns dels Reis de l'any 1960 i aquí va ser on va començar, oficialment, la seva carrera de compositor, (l'estrena de la seva primera obra), que l'havia de dur a ser considerat com un dels compositors europeus de més prestigi. Per això, dit per ell mateix innumerables vegades Palma té un significat especial i entranyable. Aquesta primera obra va ser:

CÁDIZ

Poema simfònic

Estrena Palma de Mallorca Teatre Principal 14 de desembre de 1960
Orquestra Simfònica de Mallorca
Director Antony Morss

Sobre l'obra i l'autor es poden recollir els següents comentaris:

Baleares, 14 de desembre de 1960, Pedro Deyà¹ signà una entrevista on el propi Bertomeu deia: *Palma es ... una ciudad que ya conocía y cuyo ambiente musical, realmente extraordinario, supera al de muchas poblaciones de la Península ... Es mi primera experiencia como compositor para gran orquesta.*

Passats dos dies, al mateix diari, el mateix crític opinava que *la obra (Cádiz) tiene unidad y describe inquietudes en potencia que, cuando afloran sin timideces, convertirán a Agustín Bertomeu en un espléndido valor en el terreno de la composición.* I així va ser.

Última Hora del 15 de desembre de 1960, un crític sota el pseudònim *Scherzo*² indicava: *al margen de influencias que bien pueden haber contribuido a su formación no le*

¹ Pere Deyà Palerm (Palma, 1912-1983).

² Seudònim de Josep Agustín Palmer (Palma, 1895-1977), crític musical d'Última Hora.

han restado personalidad ... El público acogió con interés el estreno ... Un éxito merecidísimo y un estreno alentador.

Diario de Mallorca a igual data que l'anterior, PB.³ parla de *gran riqueza armónica y una paleta musical de mucha fuerza colorista ... obra bellísima que causó intensa impresión. Segueix emitint juicis tècnics i estètics per a acabar diguent que ... fue aplaudidísima y el autor lo agradeció desde el palco que ocupaba.*

Aquest concert comprenia també obres de Mozart, Brahms i Falla.

Després va venir

SINFONIETTA
Estrena Palma de Mallorca Teatre Principal 10 d'abril de 1962
Orquestra Simfònica de Mallorca
Director Anthony Mors

Els comentaris recollits, dins la mateixa línia foren els següents:

Baleares, (10-4-62): ... obra de Agustin Bertomeu, escrita para conmemorar el primer aniversario de la fundación de J.J. MM. de Palma ... esperada con expectación dada la proyección de su joven autor en el campo de la creación musical.

Dos dies després A.de C.⁴ li dedica un apartat especial que ocupa la meitat del text total de la crítica del concert amb obres de Brahms, Mozart i Enesco.

Última Hora (1 1-4-62) ... el autor manifiesta un pleno dominio de la composición ... en el campo del modernismo ... se mantiene al margen de toda exageración ... confirma el prestigio del que goza en los medios musicales ...

Diario de Mallorca (10-4-62): ... obra irreprochable de arte moderno, producto de una fértil personalidad artística.

El dia 11 P.B. li dedica 3/4 parts del text amb judicis sobre cada un dels temps de l'obra.⁵

A l'any següent va tenir lloc l'estrena de

QUINTET PER A INSTRUMENTS DE VENT
(Encàrrec del XVII Congrés Internacional de Juventuts Musicals)
Estrena Castell de Bellver el 17-4-63
Quinteto de Viento de Madrid

La Circular nº 11 de febrer de 1963 de J.J. MM. diu que Agustín Bertomeu *estrenará un quinteto dodecafónico-serial ... se trata de la participación en el Congreso como autor de música contemporánea de nuestro compañero Agustín Bertomeu.* El programa comprenia obres de Barce, Halffter, Benguerel, Carlos Alfonso i Mestres Quadreny. Aleshores formava

³ Es tracta de Pere Barceló Oliver (Palma, 1884-1965), conegut pintor i entusiasta afeccionat a la música.

⁴ Sigles de Lluís Aguiló de Cáceres (Palma, 1927), encara en plena activitat com a crític musical.

⁵ Agraïment a D. G. Rosselló Bordoy que ens ha auxiliat amb les notes identificatòries dels crítics musicals.

part del Quinteto de Madrid l'oboïsta mallorquí Bartomeu Jaume. Aquesta és la primera obra assumida com a producció de música contemporània composta a Palma on hi va introduir els preceptes de l'escola de Viena (Schomberg, Anton Webern) aprofitant alguns breus viatges a l'extranger d'on va dur idees, tractats, partitures, discs, etc. Aquest mateix any va assistir al Curs de Música Contemporània de Darmstadt impartit per Boulez i Stockhausen.

VARIACIONES PARA FAGOT Y CUARTETO DE CUERDA

Estrena al Col·legi Major Santa Catalina d'Oviedo, interpretada pel Trío Clàssic de la mateixa ciutat després d'ésser seleccionada per la Secció Espanyola de la Societat Internacional de Música Contemporània (SIMC).

Íntegrament compost a Palma on hi aplica els resultats de l'investigació que acabam de esmentar.

La seva activitat dins les Joventuts Musicals de Palma queda palesa de la manera següent:

Vocal 1er. de la Junta Directiva (figura a un document de gener de 1962), director de la seva orquestra de cambra, membre del comitè organitzador del XVII Congrés Internacional. Dins l'Assemblea provincial va dirigir un concert extraordinari de la Banda d'Infanteria de Marina a Manacor (novembre de 1961) amb obres de Weber, Beethoven, Prokofiev i Turina. El 8 d'abril de 1962 figuren al *Baleares* i el 10 a *Diario de Mallorca* uns comentaris ressenyant la conferència de Luis de Pablo president nacional de JJ.MM. al saló de l'Estudi General Lul·lià per a la inauguració de l'Aula de Música, organitzada per la mateixa institució i *ilustrada por una agrupación de cámara que dirigió Agustín Bertomeu que interpretó Concierto para nueve instrumentos de Anton Webern.*

Un dels actes principals del Congrés de la Federació Internacional de JJ. MM. celebrat a Palma entre els dies 15 al 20 d'abril de 1963 fou el col·loqui que es va fer a Formentor sobre problemes de grafia musical actual. Agustín Bertomeu, a la Circular n° 9 de desembre de 1962, anticipa que ... *será la conveniencia de unificación de las grafías musicales actuales ... para evitar la creciente personalización del signo que obliga a los compositores a su explicación antes de cada partitura.* La nota afegeix que assistiran compositors de vanguardia francesos, alemanys, italians, dels Estats Units, belgues i espanyols i que el moderador serà Claude Rostand, crític musical de *Le Figaro Litteraire*.

A continuació, el dia 3 de maig, tant el *Diario de Mallorca* com l'*Ultima Hora* avancen el concert dins el cicle commemoratiu del 5^è. Aniversari de la fundació de JJ. MM. de Palma diguent, el primer, que el dirigirà Agustín Bertomeu *conocido y admirado de todos los aficionados* i el segon ... *el respetado maestro Agustín Bertomeu.* Aquest concert es va donar el dia 4 de maig a l'Aula Magna de l'Estudi General Lul·lià amb Jean Pierre Rampal i Salvador Gratacós, ambdós flautes, i l'Agrupació de Cambra de JJ. MM. que interpretaren obres de Gluck, Vivaldi, Mozart i Cimarosa. La crítica es molt ampla i sols direm del director que l'*Ultima Hora* trobà que ... *mantuvo a tono la calidad del concierto...* (Scherzo), el *Diario Mallorca* (P.B.) que va estar *firme y seguro...* y el *Baleares* que ... *la Orquesta de Cámara de JJ. MM. dirigida por Agustín Bertomeu colaboró muy dignamente...* (A. de C.).

Aquest i aquí foren el punt de partida del compositor al que seguirem cronològicament d'acord amb la seva producció, obra viva, obres totes interpretades, gravades, editades o premiades. Aquells elogis i reconeixements dels nostres crítics musicals i del públic dels primers anys 1960 no varen resultar ser convencionals ni distrets.

1967 *Música para cuarteto de cuerda*. Instituto Francés Madrid. Cuarteto Clásico de RTVE i I Festival de América y España, Madrid (1967) sel·leccionada per la SIMC G: Radio Nacional de España.

1968 *Pantalán* per a orquestra simfònica. Varsòvia Orquestra Simfònica de la Philharmonic Silésienne de Katowice G: RNE; E: Alpuerto.

Confluencias: Menció d'Honor Premi Oscar Esplà

1969 *Museo del Prado*. Premio Internacional de Música 1967-68 del Ministerio de Información y Turismo. Teatro Real Madrid. Orquestra Sinfónica de RTVE. G: RNE; E: Alpuerto.

Confluencias sobre Do sostenido per a quartet de corda Universidad Internacional Menéndez Pelayo. Quartet de Filadèlfia - III Festival América y España (1970) pel dit quartet Sel·leccionada per la SIMC per a representar a Espanya al Festival Mundial de Londres (1971) on va ser interpretada pel Quartet Holandés Gaudeamus. G: RNE.

1971 *Vivencia* per a un percussionista. II Semana de Música en Segovia, Encàrrec de la Dirección General de Bellas Artes. E: Alpuerto. Londres Quartet Gaudeamus

1972 *Sinfonía Equidistante* per a orquestra simfònica. Menció d'Honor al Premi Internacional Princep Pere de Mónaco i Premi Oscar Esplà 1974.

1973 *Navegar, navegar* per a sopran, violí, violoncel i piano. Encàrrec de RNE. G: RNE; E: Alpuerto.

1974 *Variaciones sobre una configuración* per a orquestra simfònica. Teatro Real: Orquestra Nacional de España i Barcelona: Orquestra Simfònica de Dresde. Premi Nacional del *Ministerio de Educación y Ciencia*. G: RNE.

1975 *Configuraciones sinfónicas* per a orquestra simfònica. Encàrrec de la Fundació "Juan March".

Siete Cantigas de Santa María de Alfonso X El Sabio arranjament per a cor i grup de flautes i percusió. Teatro Principal de Pontevedra. Coral Polifónica de Pontevedra.

1976 *Concierto para oboe y orquesta de cámara*. G: RCA

1977 *Y después...* per a clarinet en si bemol i un percussionista. Teatro Real Grupo LIM. Finalista en el *II Concurso de Composición de la Confederación de Cajas de Ahorros*. G: RNE; E: Alpuerto.

De vez en cuando per a quartet de clarinets. Madrid Grupo LIM.

1978 *Recordando a Ramón Gómez de la Serna* per a sopran, clarinet, violoncel i un percussionista. Madrid. Grupo LIM.

15 Greguerías de Ramón Gómez de la Serna per a cor i grup instrumental. Italia. Encàrrec de RNE. G: RNE.

Configuración I per a violí, viola i violoncel. V Festival Hispano-Mexicano de Música Contemporánea. Mèxic.

1979 *Impromptu* per a cinc percussionistes. Barcelona. Grup de Percusionistes de Madrid.

1980 *Concierto galante* per a flauta, corn anglés i orquestra. Teatro Real. Premio Arpa de Oro de la Confederación Española de Cajas de Ahorros. G: RNE i RCA. E: Alpuerto.

Los derechos del niño per a quartet vocal. Encàrrec de la Confederación Española de Cajas de Ahorros. G: RCA.

1982 *Concierto* per a oboé i orquestra de cambra. G: RCA.

1985 *Sinfonía concertante* per a orquestra simfònica. Teatro Real: Orquesta Nacional de España. Teatre Municipal de Valencia: Orquesta Municipal València. Alacant: Festival Internacional de Música Contempor-nea, Orquesta Simfònica d'Euskadi. Encàrrec Ministerio de Educación y Ciencia. G: RNE. E: EMEC

Concertante per a 2 trompetes en Do, 2 trombons i 4 percussionistes . Europalia 85 Brusel·les. Conjunto Instrumental de Madrid.

Impromptu per a flauta. Circulo de Bellas Artes Madrid. G: Coproducció Mundimúsica y Círculo de Bellas Artes Madrid

Sonata K 91 de Domenico Scarlatti. instrumentació per a oboé, fagot, trompeta i trombó. II Semana de Música Española. Festival de Otoño de la Comunidad de Madrid. Sala "Juan de Villanueva" Museo del Prado.

Retrospectiva de Monpou a Bach. Alcoy.

1986 *Concierto Mediterraneo* per a gran banda simfònica. Encàrrec de l' Ajuntament de Valencia.

1987 *Homenaje a Cabanilles* per a orgue. València. Encàrrec de la Fundació Cabanilles València. G: RNE.

1988 *Divertimento* per a flauta i clave. Sala "Villanueva" Museo del Prado Madrid.

1989 *Divertimento* per a contrabaix. Centro para la difusión de la música contempor-nea. Madrid.

Música para una inauguración per a orquestra simfònica. Teatro Monumental. Madrid. Orquesta RTV. G: RNE.

Fantasia Galante per a guitarra. Versió del concertista mallorquí Gabriel Estarellas. E: Edizioni Musicale Bérben Ancona (Italia).

1990 *Fantasia* per a clarinet. Centro Internazionale di Danza Roma E: EMEC

Configuraciones sinfónicas per a orquestra. Castillo Santa Bárbara, Alicante. Orquesta Nacional de España. G: RNE

Cuarteto Romántico per a quatre saxofons. Circulo de Bellas Artes, Madrid. Cuarteto Orpheus. G: RNE.

1991 *Concierto* per a violoncel i orquestra. Teatro Monumental Madrid. Orquesta RTVE, solista Lluís Claret. VII Premio Internacional Reina Sofía. G: RNE. E: EMEC.

Figura a nombrosos articles de premsa, publicacions i revistes especialitzades nacionals i estrangeres i a una extensa bibliografia com ara *Compositors Contemporanis Valencians*, València 1987, *Història de la música a Alacant*, Alacant 1983, *Historia de la Música Española*, Madrid 1983 i a enciclopèdies de música com *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* on hi trobam el següent: *Sein erstes Orchesterwerk, die Symphonische Dichtung 'C-diz' wurde 1960 in Palma de Mallorca uraufgeführt.*

Algunes de les activitats de darrera hora són haver estat membre del Jurat del III Premio Iberoamericano Tomás Luis de Victoria, Mèxic 2000, l'acabament de la *IV Sinfonia* (Desembre 2000) i de la *Rapsodia* per a guitarra (2001).

Sigles emprades:

E	Edició
EMEC	Editorial de Música Española Contemporánea
G.	Gravació
JJ. MM.:	Juventuts Musicals
LIM:	Laboratorio de Investigación Musical
RNE:	Radio Nacional de España
RTVE:	Radio Televisión Española
SIMC:	Sociedad Internacional de Música Contemporánea.

De més a més de les cites documentals i bibliogràfiques esmentades altres fonts són *curricula*, catàlegs d'obres, premsa nacional i estrangera i comunicacions personals amb el compositor.

RESUM

La intención de la presente noticia es la de registrar un testimonio m-s de la facultad de Mallorca de concebir, forjar y acoger músicos universales.

ABSTRACT

The idea of the present new is to register one more evidence of the Mallorca's faculty of conceiving, forging and receiving universal musicians.